

Перспективи подальших досліджень

Отже, запропонована система дасть можливість швидко отримати первинну оцінку економічної ефективності інвестицій у проекти, що приведе до підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємства. Крім економічного ефекту, при реалізації інвестиційного проекту може досягатися певний соціальний та екологічний ефект. Тому наступним кроком аналізу ефективності інвестиційного проекту має бути оцінювання саме за цими критеріями. Також необхідний розвиток ринкових програмних продуктів з урахуванням наведених постановок задач і міжнародної практики оцінки грошових потоків і вибору ставок дисконтування залежно від поставленого завдання.

1. Идрисов А.Б. *Планирование и анализ эффективности инвестиций*. – М.: Про-Инвест-ИТ, 1995. – 157 с. 2. Никонова И.А. *Финансирование бизнеса*. – М.: Альпина-Паблицер, 2003. – 196 с. 3. Шарп У. *Инвестиции: Пер. с англ.* / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. – М.: ИНФРА, 2007. – 1027 с. 4. Черваньов Д.М. *Менеджмент инвестиційної діяльності підприємств* / Д.М. Черваньов. – К.: Знання – Прес, 2003. – 622 с. 5. Царёв В.В. *Оценка экономической эффективности инвестиций* / В.В. Царёв. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с. 6. Бланк И.А. *Инвестиционный менеджмент* / И.А. Бланк. – К.: Эльга-Н, Ника – Центр, 2001. – 448 с. 7. Пересада А.А. *Основы инвестиционной деятельности* / А.А. Пересада. – К.: «Изд-во Либра» ООО, 1996г. – 344 с. 8. Несветаев Ю.А. *Экономическая оценка инвестиций* / Ю.А. Несветаев. – М.: МГИУ, 2003. – 163 с. 9. Виленский П.Л. *Оценка эффективности инвестиционных проектов: Теория и практика* / П.Л. Виленский, В.Н. Лившиц, С.А. Смоляк. – М.: Дело, 2004. – 888 с.

УДК 336

М.В. Мельник

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Мельник М.В., 2008

Розглянуто проблеми державного регулювання і стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, здійснено ретроспективний аналіз податкового стимулювання інновацій, наведено практичні рекомендації для посилення стимулюючого впливу фінансової та податкової політики на розвиток інноваційних процесів в Україні.

Ключові слова: інноваційна діяльність, науково-технічний прогрес, податкові пільги, податкове стимулювання, амортизаційна політика, цільове фінансування.

Tax benefits and tax deductions were considered as effective levers of incentive policy, directed to the development of innovation processes and activities in Ukraine. To increase the level of scientific and technical progress in Ukraine some specific measures were suggested.

Key words: innovation activity, scientific and technical progress, tax deductions, tax benefits, tax incentive, amortization policy, end financing.

Постановка проблеми

У сучасних умовах забезпечення конкурентоспроможності національного виробника, економічного зростання, вирішення екологічних і соціальних проблем передові країни пов'язують з реалізацією інноваційної стратегії розвитку.

Основні завдання розвитку України, включаючи охорону здоров'я, оборону та міжнародну конкурентоспроможність країни, підкорені одній головній меті, яка збігається з метою усіх розвинених країн – підвищення якості життя її громадян, головну роль в досягненні якої має відігравати саме інноваційна діяльність, здатність до неї держави.

Наша держава ще й досі відстає в технологічному розвитку від багатьох країн. Задля покращення економічного стану країни варто було б використати досвід інноваційної діяльності, накопичений іншими державами, а також виробити власну інноваційну стратегію, яка допомогла б нам покращити своє соціально-економічне положення, вийти на вищий рівень розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Останніми роками науковці все частіше приділяють увагу проблемам стимулювання розвитку інновацій, розширення науково-технічної та інноваційної діяльності та використання для цього іноземного досвіду. Проте чинне фінансове, а особливо податкове законодавство майже не містить норм щодо підтримки та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.

Цією проблематикою займаються такі вчені, як І. Запатріна [3], А. Касич [7], В. Кудряшов [9], Л. Тулуш [11], Н. Шелюбська [12], А. Яковлев [13].

Зокрема І. Запатріна, В. Кудряшов, А. Касич пропонують створювати „бюджет розвитку” як інструмент активізації науково-технічної та інноваційної діяльності – такий бюджет, який відповідає принципам переходу економіки на інноваційну модель розвитку, гармонізує державну бюджетно-податкову політику з іншими напрямками фінансової та інвестиційної політики, підтримуючи високотехнологічні та інноваційно орієнтовані виробництва [4].

А. Яковлев доцільним вважає залишати частину податків і обов'язкових платежів підприємствам, організаціям-платникам на цільове використання для створення інноваційної продукції і оновлення матеріально-технічної бази [13]. Л. Тулуш зазначає, що, окрім застосування знижених ставок при оподаткуванні прибутку, отриманого від продажу інноваційного продукту, доцільним є запровадження та використання в чітко обумовлених випадках суб'єктами господарювання інноваційного податкового кредиту. Запропоновані підходи передбачають посилення стимулювальної функції податків, що сприятиме активізації науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні [11].

Постановка цілей

Виділяють три основні компоненти впливу держави на забезпечення сприятливого інноваційного клімату: створення спеціальних фінансових механізмів підтримки такої діяльності, формування відповідної інноваційної інфраструктури, використання непрямих методів підтримки.

Однією з основних перешкод на шляху реалізації ефективної інноваційної політики в Україні є недостатнє використання державою непрямих економічних важелів стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності, до яких, крім нормативно-правового регулювання участі різноманітних інститутів в інноваційному процесі та розподілу прав на інтелектуальну власність, також належить податкове регулювання.

Метою статті є визначення напрямів удосконалення державного податкового регулювання та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні в Україні практично повністю вичерпали себе екстенсивні фактори економічного зростання, а перехід на інтенсивні чинники розвитку економіки, стимулювання інвестиційного процесу та інновацій здійснюється дуже повільно.

Збільшилася зношеність основних фондів та виробничої інфраструктури, скоротилися резервні виробничі потужності, досі залишається низьким технологічний рівень виробництва, що зумовлює його високу енергоємність та матеріаломісткість.

Із загального обсягу капіталовкладень в економіку України лише 10–15 % спрямовується на фінансування інноваційних і науково-технічних процесів. За даними Держкомстату України, питома вага підприємств, що впроваджують інновації, не перевищує 10 % (таблиця). Питома вага продукції, виробленої за новими технологіями, в машинобудуванні становить 26,5 %, у металургії – 22 %, у хімічній промисловості – 20 % [3].

Особливою і незамінною складовою системи стимулювання розвитку інновацій є податки, оскільки в них закладено стимулююче спрямування, яке найкраще проявляється в системі податкових пільг. У 1999 році Верховною Радою України було схвалено Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, в якій серед заходів податкового стимулювання інноваційної діяльності було передбачено використання таких інструментів [5]:

- застосування податкових пільг для всього циклу інноваційного процесу від фундаментальних досліджень до впровадження у виробництво за умов використання інновацій для збільшення обсягу та підвищення якості виробленої продукції;
- диференціація розмірів податкових пільг залежно від активності в інноваційному процесі конкретних підприємств, організацій і окремих осіб за умов щорічного збільшення ними витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи не менш як на 25 відсотків;
- звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується підприємствами до Української державної інноваційної компанії, Державного фонду фундаментальних досліджень, галузевих інноваційних фондів, галузевих фондів технологічного розвитку та реконструкції виробництва тощо;
- звільнення від сплати податків, включаючи валютні кошти наукових установ, діяльність яких здійснюється за рахунок державного бюджету;
- введення податкових пільг на прибуток і додану вартість для наукових організацій, які входять до національної системи науково-технічної інформації;
- запровадження для малих і середніх науково-виробничих організацій, штат яких не перевищує 500 працівників, за рахунок коштів Державного інноваційного фонду України, безповоротних субсидій у розмірі до 25% загальної суми витрат на створення та впровадження нововведень;
- звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових та науково-технічних кадрів.

Інноваційна активність промислових підприємств [4]

	I квартал 2005 року	I півріччя 2005 року	9 місяців 2005 року	2005 рік	I квартал 2006 року	I півріччя 2006 року	9 місяців 2006 року	2006 рік	I квартал 2007 року	I півріччя 2007 року	9 місяців 2007 року
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	4,8	6,3	7,2	8,2	7,9	9,4	9,0	10,0	6,8	7,5	7,9
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	1012	1825	2508	3152	677	1234	1663	2408	556	997	1426
з них нові види техніки	144	305	459	657	220	382	537	786	182	413	566
Впроваджено нові технологічні процеси	438	868	1383	1808	163	355	566	1145	202	346	499
у т.ч. маловідходні, ресурсощадні	146	345	512	690	78	157	228	424	68	126	187

Проте, жоден з вищеперелічених інструментів не був закріплений належним чином у податковому законодавстві та не набув практичного застосування у податкових механізмах.

Початковою редакцією Закону України „Про інноваційну діяльність” (2002 р.) було встановлено значні пільги для інноваційних підприємств [2]:

- 50 % ПДВ за операціями з поставок продукції, пов’язаних з виконанням інноваційних проектів, не підлягають сплаті до бюджету, залишаються у розпорядженні цих підприємств, зараховуються на спеціальний рахунок і використовуються винятково на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності та розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз;

- пільгове оподаткування прибутку підприємств, відповідно до якого 50 % податку на прибуток, одержаного від виконання цих проектів, використовується у тому самому порядку, що й кошти від частини сум ПДВ. Цей механізм передбачено для інноваційних підприємств, які отримали свідоцтво про державну реєстрацію інноваційного проекту та розпочали реалізацію проекту не пізніше, ніж за 18 місяців від дати його державної реєстрації;

- сплата земельного податку у половинному розмірі;

- прискорена амортизація основних засобів;

- при ввезенні в Україну протягом строку чинності свідоцтва про державну реєстрацію інноваційного проекту сировини, обладнання, комплектуючих та інших товарів (крім підакцизних), необхідних для виконання цього проекту, вони звільняються від сплати ввізного мита та податку на додану вартість.

Починаючи з 2003 року дія встановлених пільг зупинялася Законами „Про державний бюджет” на відповідний рік, а у 2005 році вищеперелічені пункти було повністю вилучено із Закону (Законом України №2505-IV [1]). Такі заходи свідчать про непослідовність у проведенні інноваційної політики та призвели до порушення виконання затверджених бізнес-планів інноваційних та інвестиційних проектів, втрати довіри інвесторів, створили перешкоди для вчасного завершення науково-дослідних та проектних робіт. У результаті значно зменшилися обсяги фінансових ресурсів, які спрямовувалися на розвиток науково-технічної діяльності.

Тобто, в сучасних умовах економічного розвитку стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності потрібно продовжувати непрямими методами регулювання, особливе місце серед яких займають фінансові важелі і механізми стимулювання інновацій. Для цього необхідно:

1. Повернути систему надання податкових пільг суб’єктам науково-технічної та інноваційної діяльності. Підвищення питомої ваги пільг, які забезпечують сприятливий інвестиційний клімат, є загальносвітовою тенденцією. В Німеччині, наприклад, співвідношення прямого державного фінансування наукових досліджень і сукупності пільг за останні 15 років знизилось з 15 до 2,4. У США налічують близько ста пільг, які активізують науково-технічний прогрес (НТП). Основна перевага податкової підтримки полягає в тому, що пільги надаються не авансом, а в якості винагороди за реальну інновацію. Цікаво, що в США сума недоотриманих у формі податків коштів приблизно відповідає вкладам фірм в інноваційний процес. В Японії сума пільг корпораціям становить приблизно одну третину загального обсягу податку на прибуток, що надходить у бюджет. Аналогічна ситуація і в інших країнах. Загалом до 40–60 % неоподаткованого прибутку корпорацій скеровується в сферу НДДКР, на оновлення виробництва, основних фондів [6].

В Японії, Франції, Великобританії, Італії, Швеції, Кореї податкове законодавство передбачає можливість стопроцентного вирахування із оподаткованого доходу сум, спрямованих на фінансування поточних витрат на НДДКР та інвестицій в обладнання для НДДКР. В Австралії 150% витрат на НДДКР можуть вираховуватися із оподаткованого доходу. У Бельгії малим підприємствам, що беруть участь в інноваційному процесі, за федеральним законом податок може бути знижено на 110% [6].

Основний принцип західної системи полягає в тому, що податкові пільги надаються не науковим організаціям, а підприємствам та інвесторам. Пільги разом з конкуренцією забезпечують високий попит на дослідження та інновації. Регулярний перегляд пільг дає можливість державі цілеспрямовано стимулювати інноваційну активність в пріоритетних галузях, впливати не тільки на структуру і чисельність наукових та інноваційних організацій, але і на структуру виробництва.

2. Запровадити практику використання прискорених методів нарахування амортизації. Амортизаційна політика повинна бути спрямованою на інтенсивне оновлення виробничого потенціалу.

Амортизаційні відрахування могли б бути важливим джерелом фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності. Однак, у зв'язку з нестачею коштів вони переважно використовуються не за призначенням, а для фінансування поточної діяльності підприємств, зокрема на оплату протермінованих платежів та штрафів. Тому, надаючи організаціям та підприємствам відповідні податкові пільги, треба вимагати використання на реновацію хоча б 15% від обсягу річних амортизаційних відрахувань.

Встановлення норм зниження вартості капітальних і нематеріальних активів і порядку віднесення їх або на виробничі витрати, або на витрати періоду безпосередньо впливає на величину прибутку і, відповідно, – податку. Але за останні десятиріччя в розвинених країнах все ширше стали застосовуватися нормативні обмеження, які визначають граничні строки експлуатації відповідного обладнання чи використання відповідних технологій. При цьому такі обмеження можуть встановлюватися не тільки для виробників, а й в окремих випадках для споживачів. Ці неподаткові методи також вважають частиною амортизаційної політики: наприклад, заборона в Італії та Німеччині користуватися автотранспортними засобами після 6 років їх експлуатації.

3. Сприяти функціонуванню інноваційної компанії та запровадженню цільових податкових платежів. В країнах з розвинутою ринковою економікою застосовують метод прямих бюджетних дотацій. Прямі бюджетні дотації виділяються або підприємствам, які освоюють нову продукцію, або споживачам цієї продукції. Часто такі дотації пов'язані з поставками товарів для державних потреб. У США, наприклад, розмір такої дотації на проведення НДДКР може сягати 15 відсотків вартості державного замовлення. В Італії заборону на експлуатацію старих автомобілів доповнили бюджетними дотаціями покупцям нових авто для заміни старих – 1,5 тисячі долларів і вище, залежно від класу автомобіля [6]. В Німеччині існує можливість використання бюджетних коштів через університети при створенні разом з приватним капіталом інноваційних компаній.

4. Запровадити податок на нерухоме майно (або промисловий податок з підприємств), що стимулюватиме суб'єкти господарювання позбавлятися від надлишкового майна та збільшуватиме завантаженість виробничих потужностей і рентабельність капіталу. При цьому, в разі спрямування доходів від продажу надлишкового або зношеного обладнання на здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності звільнити їх від оподаткування.

Висновки

Слабкі економічні результати в Україні свідчать, що система регуляторів, які перебувають у руках держави, ще не заохочує швидкого й наступального технічного розвитку, не стимулює підприємництва у виробничій сфері. З економічної політики уряду не впливає, що технічне переозброєння, модернізація виробництва, стимулювання інновацій належать до особливо важливих аспектів розвитку національної економіки. Завданням підвищення науково-технічного потенціалу відводиться другорядна роль.

Отже, в Україні для поживлення науково-технічної та інноваційної діяльності доцільним є використання таких заходів: розроблення державної інфраструктури підтримки інноваційної діяльності; застосування податкових пільг; проведення гнучкої амортизаційної політики; розроблення стратегічних напрямків розвитку економіки загалом.

Перспектива подальших досліджень

Пропонується здійснювати дослідження у контексті розроблення та прийняття Податкового кодексу України. Також варто звернути особливу увагу на закордонний досвід застосування неподаткових форм і методів стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності, зокрема через сферу освіти, підготовку професійних кадрів і формування управлінських консультативних служб, шляхом збільшення мобільності робочої сили, створення науково-технічної інфраструктури.

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України» від 25 березня 2005 р. №2505-IV // www.rada.gov.ua. 2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. №40-IV // www.rada.gov.ua. 3. Запатріна І.В. Бюджет розвитку в контексті забезпечення економічного зростання в Україні // *Економіка і прогнозування*. – 2007. – №3. – С.43. 4. Захарін С.В. Бюджетна політика інвестиційної активності// *Економіка і прогнозування*. – 2008.

– №1. – С.50. 5. Захарін С.В. Стимулювання інноваційної діяльності корпоративного сектору// *Фінанси України*. – 2006. – №7. – С.101. 6. Інноваційна активність промислових підприємств // www.ukrstat.gov.ua. 7. Касич А.О. Вплив бюджетно-податкової політики на інвестиційно-інноваційну активність підприємств // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – №11. – С.144. 8. Концепція науково-технічного та інноваційного розвитку України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. №916-XIV // www.rada.gov.ua. 9. Кудряшов В.П. Засади бюджетної політики розвитку // *Фінанси України*. – 2007. – №7. – С.3. 10. Кулагин А., Леонтьев Л. О стимулировании инновационной деятельности // *Недвижимость и инвестиции. Правовое регулирование*. – 2002. – №1(10). – С.73. 11. Тулуш Л. Податкові важелі та механізми стимулювання інновацій // *Фінанси України*. – 2006. – №4. – С.62. 12. Шелюбская Н. Косвенные методы государственного стимулирования инноваций: опыт Западной Европы // *Проблемы теории и практики управления*. – 2001. – №3. – С.75. 13. Яковлев А. Спрямованість податкової системи на розвиток інновацій // *Фінанси України*. – 2004. – №2. – С.105.

Р. Міліц-Черняк

Вища школа маркетингового управління і іноземних мов в Катовіце

ДИФУЗИЯ І АБСОРБЦІЯ ІННОВАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ

© Міліц-Черняк Р., 2008

Сектор банківських послуг вважається одним з найінноваційніших. Вважається також, що впровадження інновацій у секторі послуг характеризується низькими витратами і інвестиційними витратами, а також легкістю фальсифікації, а, отже, дифузії й абсорбції. Аналіз дифузії й абсорбції інновації банківських продуктів на польському ринку ставить під сумнів ці думки. Поданий приклад у сфері впровадження платіжних карток показує, що період дифузії, якщо мова йде про першого послідовника, так і цикл дифузії не відрізняється від періоду, діагностованого для промислових продуктів на міжнародних ринках. Процес абсорбції платіжних карток стає натомість завданням для щонайменше двох поколінь, оскільки після 17 років від появи першої платіжної картки вживає її тільки кожний четвертий клієнт банку.

Ключові слова: дифузія інновацій, інновації, платіжні картки, банківські продукти.

The banking services sector is considered to be one of the most innovative sectors. It is also commonly thought that implementing innovations in the services sector is characterized by low costs and capital expenditures as well as easiness of imitation, therefore diffusion and absorption. The analysis of diffusion and absorption of banking products innovations on the Polish market undermines this opinion. Above mentioned example concerning implementation of payment cards shows, that the diffusion period concerning both the first follower and the diffusion cycle doesn't diverge from the period diagnosed for industrial products on the international markets. The process of absorption of payment cards becomes therefore a task for at least two generations, because after 15 years after the emergence of first banking card it is being used only by each one in fifth client of the bank.

Keywords: diffusion of innovations, payment cards, banking products.

Постановка проблеми

У традиційному значенні під інновацією розуміється впровадження чогось нового, нововведень, покращання [1]. У визначеннях фінансової інновації не тільки підкреслюється, що ми маємо справу з нововведенням, але також звертається увага на те, що це нововведення повинне вплинути на зменшення витрат, обмежування ризику або поставку покращаного продукту, послуги, процесу, інструменту, які краще задовольняють попит учасників фінансового ринку [2].